

**PROFESSOR THORS** har av hälsoskäl hållit en tids paus med sin spalt – och så populär är den att talrika läsare ringt och undrat oroligt vart den tagit vägen. Nu kan vi glädja dem med att öppna "Torsdag med Thors" igen.

Det har gått ungefär en månad sedan spalten under det namnet ingick i tidningen. Under "den tysta tiden" kom det några frågor, och med dem skall jag inleda spalten idag.

Till de obesvarade frågorna hör två som gäller släktnamn. I princip besvarar jag gärna sådana – om jag kan. Den första frågan gäller accenten på e i namn som Nystén och Sjögrén. Varför sätts den accenten ut?

Jag har också själv undrat över accenttecknet i dessa namn. Uttalet av **-stén** och **-grén** förändras inte genom accenttecknet, för betoningen förblir på första stavelsen. Jag är benägen att tro, att ett dylikt skrivsätt mestadels är resultatet av "falsk analogi". I vissa fall är det dock möjligt, att stavningen avsett ett lokalt förändrat uttal. Ytterligare har säkert också den ofta skönjbara tendensen att göra sitt namn finare spelat in – accenttecknen är sällsynta och ger en viss glans åt namnen. Men vi får inte glömma bort de namn, där accenttecknet verkligen anger en betoningsskiftningsföretagning till den sista stavelsen, t.ex. Strandén och Wessén.

□

Samme frågeställare undrar vad **-bom** betyder i t.ex. Öhrbom. Namn på **-bom** är inte sol-datnamn, utan kommer från det plattyska ordet för "träd" boom (som också är den holländska formen), alltså det tyska Baum. Samma ord för "träd" ingår ju

också i t.ex. tullbom, alltså i betydelsen "spärr", på samma sätt som i det tyska (och ryska!) Schlagbaum "fällbom". Bommen gjordes ju ursprungligen av trä. Genom påverkan av tyskans Baum spred sig nybildningar på **-bom** i svenska namn: t.ex. Björkbom. På detta sätt har **-bom** blivit en likadan släktnamnsändelse som **-kvist**, **-gren**, **-sten**, **-lund** och **-fors**. Så har då orden björk och bom adderats ihop och bildat ett släktnamn Björkbom.

Rätt ofta är den logiska anknytningen mellan första och andra leden i dylika släktnamn grumlig, t.ex. i Sandkvist, vilket inte gör namnet sämre eller mindre gångbart. Så kunde vi också tänka oss t.ex. ett släktnamn Månfors med bristande logik, men med god klang.

□

Till dagens frågor hör ett ord som vi använder dagligen. Hur skall man ställa sig till uttalet arton, som man hör numera?

Räkneordet aderton har i finlandssvenskt uttal ofta formen "aderton" med långt a, ofta dessutom (i mindre vardat språk) kortstavigt: "aderton". Men hur skall man ställa sig till "arton", med långt a? Den formen hör man rätt ofta, t.ex. "nittonhundraarton".

Det uttalet förefaller att vara på frammarsch, och jag ställer mig inte negativ till det.

Nya frågor hoppas jag kunna besvara. De mottas med tack-samhet.

Carl-Eric Thors

**HUR FIMBULVINTER** känns vet vi väl alla vid detta laget – men var kommer själva ordet ifrån? Den frågan tar prof. Thors upp nu när den är högaktuell; vem vet om den inte är det också när vi nått fram till år TJUGOHUNDRA ...

Den stränga vintern i år har gjort ordet fimbulvinter aktuellt. Vad är fimbulvinter egentligen?

Fimbulvinter är egentligen ett fornisländskt ord för en sträng vinter, som varade i tre år och ansågs förebåda världens undergång. (Ordet upptogs i svenskan; det påstods t.ex. i slutet av 1800-talet, att vintern 1838 var en riktig "fimbulsvinter".) Ordet fimbul- är omstritt; det skall bara nämnas att den moderna isländskan använder ordet fimbulvetr, som motsvarar vårt fimbulvinter, för ovanligt stränga vintrar.

□

En läsare har lagt märke till att våra finlandssvenska idrottskommentatorer i radio och TV alltmör har börjat säga 1500 m på rikssvenskt vis, alltså "femtonhundra meter" i stället för "tusenfemhundra meter".

Själv ser jag inte utvecklingen som något olämpligt. – Jag kommer att tänka på att vårt århundrade så småningom lider mot sitt slut; vi står också inför slutet på ett helt årtusende. – Om vi tänker på tiden efter år tvåtusen, ställer sig helt naturligt frågan: Vad skall vi kalla nästa sekel?

I en artikel från år 1980 förordar prof. Sture Allén, medlem av Svenska Akademien och ett språkligt sifferorakel, att vi skall säga **tjugohundratalet**. Han vill använda benämningen **tvåtusentalet** för åren 2000–2999.

Jag har fått höra att Svenska Litteratursällskapets ordförande, prof. Lars Huldén, tillämpade denna rekommendation när han på Sällskapets hundraårsfest ställde frågan: "Hur ser då Sällskapet och Svenskfinland ut år tjugohundraåttiiofem?" Enligt Alléns rekommendation skall år 2222 uttalas som tjugotvåhundra tjugotvå.

□

En annan läsare har lagt märke till den ymniga användningen av så, t.ex. i "Dagens diskussion". Några fall är: "När de ömsesidiga relationerna som känt är de allra bästa, så kan

man ..." och "Också med tanke på statsminister Palmes egna framträdanden, så var det försenat".

Är inte dessa så överflödiga, frågar läsaren. Jag är också kritisk mot överflödigt bruk av så: bruket av så innebär ju ett närmande till talspråket, men betyder ofta ett överflödigt bruk.

□

En läsare ställer frågor rörande ursprunget till vissa ord. Samtliga hinner jag inte svara på i dag, men jag tar upp några och ber att få återkomma till de andra.

**Rafistulera** "genomsnoka", "undersöka" anses vara en ombildning av det franska **rafistoler** "laga, lappa".

Det inte okända **lägga kapson** på något eller någon är egentligen uttryck för "sätta grimma på", i bildlig bemärkelse "stävja". Uttrycket **kapson** har italienskt-franskt ursprung. Det ursprungligen franska **capsyl** "liten huv" är egentligen en diminutivbildning till **kapsel**.

Det kända ordet **hum** i t.ex. "ha en l. ett hum om något" anses vara samma ord som det norska **hum, hume** "mörk luft". Samma ord torde föreligga i vårt skum.

Samma läsare påtalar pluralis **fädrar** i en tidning nyligen. Ordet lyder i vanlig svenska **fäder**, bestämd form **fäderna**. Den felaktiga formen **fädrar** är kanske inte så överraskande: vi använder alla **mödrar** som pluralis av **moder**.

Carl-Eric Thors